

НАШ ВВП ВПЕРЕД ЛЕТИТЬ?

Юрій СКОЛОТЯНИЙ

(Опубліковано у газеті "Дзеркало тижня" № 23 (602), 17 червня 2006 р.)

Згідно з оперативними офіційними даними, реальний ВВП у травні цього року зріс на 8,5% порівняно з травнем 2005-го (у січні—травні — на 4% порівняно з аналогічним періодом минулого року). Не втримавшись від спокуси поділитися настільки оптимістичними новинами, в.о. глави Кабміну Юрій Єхануров озвучив цю цифру 13 червня, за день до відповідної офіційної публікації Держкомстату. За шість днів до цього під час засідання уряду він теж випередив статвідомство, доповівши про не менш вражаюче травневе збільшення промислового виробництва — на 10% (на 2,4% порівняно із січнем—травнем 2005 року). Ще на початку місяця з'явилося повідомлення, що і після підвищення з 1 травня цін на газ і електроенергію для населення на 25% офіційний індекс споживчих цін зріс минулого місяця лише на 0,5%. За підсумками п'яти місяців з початку року інфляція становить 2,8%, що вдвічі нижче за аналогічний торішній показник (5,7%). «Невже раптом усе стало так добре?» — замислилися ми. І вирішили поділитися з читачами власними відчуттями і думками експертів із цього приводу.

«Гадаю, за півроку, коли передаватимемо справи новому уряду, нам буде що передавати», — не втримався, щоб не похвалитися, оголошуючи показники ВВП, пан Єхануров. Юрія Івановича можна зрозуміти. Звісно, йому хочеться запам'ятатися не лише тимчасовим прем'єром, хоч і за спиною якого, але з його ж мовчазної згоди були підписані ледь не найбільш сумнівні і скандальні в сучасній українській історії газові угоди.

Адже тепер із будь-яких трибун (у тому числі і з лекторської в університеті) можна як завгодно довго доводити, що через «необачні» дії його попередників у обставинах, що склалися, у країні був лише один альтернативний вибір — зимувати без газу. Та доведеться, мабуть, написати цілу книгу, щоб спробувати (якщо з'явиться таке бажання) усе-таки пояснити суспільству «чому?» Чому, погодившись на настільки значне підвищення цін і запустивши на внутрішній енергетичний ринок троянського коня з надзвичайно сумнівною репутацією, не вдалося домогтися (хоч би як уперто стверджували протилежне) ані значущих гарантій майбутніх поставок, ані принаймні чітких домовленостей щодо майбутньої траєкторії цін?

Обидві ці проблеми залишилися, становлячи разом одну з найсерйозніших загроз для вітчизняної економіки. А вони ж, як і бюджет, що надривається, теж будуть передані новому уряду.

А от сумнівну честь перебувати біля керма уряду в той момент, коли про підвищення цін на електроенергію і газ, залізничні перевезення і житлово-комунальні послуги, яке так довго відкладалося, було все-таки оголошено, Юрію Єханурову передати своєму наступнику так і не вдалося. Занадто затяглися переговори про створення коаліції.

Залишається тільки дивуватись, як економіка, що стала заручником політичних баталій, примудряється в нинішніх умовах не лише зростати, а й навіть потроху прискорюватися. На початку року це відбувалося завдяки торішнім невдахам — будівництву і торгівлі. У травні зростанню також посприяли поліпшення ситуації у металургії і позитив, що з'явився в обробній промисловості.

Мабуть, річ тут не лише у сприятливій динаміці світових цін на металургійну і хімічну продукцію, на сталість якої в майбутньому, до речі, особливо розраховувати не доводиться через сьогоднішню плутанину на світових ринках. Та й підвищення цін на енергоносії у другому півріччі ще обов'язково усім відгукнеться.

Схоже, що і великий, і малий бізнес махнув рукою на безкінечні політичні ризики, котрі, як не крути, і були, і є, і ще ой як будуть. Нинішня політична криза, звісно, штука неприємна, але на нові вибори позавчорашні кумири Майдану, здається, навряд чи зважаться. Адже розуміють, що через їхній нескінченний торг за посади і повноваження у них могли остаточно розчаруватися навіть найстійкіші прихильники. А за теперішніх парламентських розкладів жодна з політичних сил не зможе беззастережно диктувати іншим свої умови. І, отже, баланс інтересів суспільства сьак-так дотримуватиметься.

Щоб розібратися, чому і за рахунок чого наша економіка зростає, що їй найбільше загрожує і що буде з нею у майбутньому, «ДТ» звернулося по коментарі до відомств, які володіють у нашій країні одними з найпотужніших аналітичних апаратів.

Валерій ГЕЄЦЬ,
голова ради НБУ,
директор ДУ «Інститут економіки
і прогнозування НАН України»:

— Своїм нинішнім характером розвитку економіка підтверджує, що в неї є внутрішнє прагнення і ресурси для підтримки зростання. Це гарна тенденція і виглядає досить сталою. Турбує та обставина, що не дуже впевнено і приємно виглядають показники обробної промисловості. А це саме та частина промисловості, яка, з одного боку, працює насамперед на внутрішній ринок, задовольняючи його платоспроможний попит, а з іншого — найбільшою мірою формує додану вартість. Тому говорити про появу сталої тенденції поки що треба дуже обережно.

Щодо останніх показників інфляції, то їх, звісно ж, можна назвати приємними. Вони свідчать про те, що, незважаючи на всі негативні обставини, у нас зберігається цінова стабільність. Проте й тут є зворотний бік медалі. Платоспроможний попит населення, що збільшується, задовольняється зокрема і за рахунок значного зростання імпорту. Однак, допомагаючи стримувати підвищення цін, імпорт зростає занадто динамічно. У січні—квітні товарний імпорт збільшився на понад 23% за одночасного майже чотиривідсоткового скорочення експорту. У результаті негативний торговельний баланс за товарами за чотири місяці перевищив 2 млрд. дол. Поки що ці цифри не становлять занадто серйозної загрози. Та якщо ця тенденція збережеться, у майбутньому вона може негативно позначитися і на показниках зростання, і на позиціях гривні.

Серйозно непокоїть те, що триває збільшення частки ВВП, яка перерозподіляється через бюджет. Ця тенденція спостерігається вже два роки поспіль. Посилення бюджетного навантаження на економіку, звісно, не сприяє її здоровому зростанню, бо спричиняє збільшення податкового навантаження на її суб'єктів.

Водночас хотілося б, аби процес формування урядової коаліції закінчився якнайшвидше, оскільки для забезпечення більш сталої динаміки економіка потребує додаткових заходів і стимулів. Існуючих, як на мене, недостатньо.

Щодо прогнозів, то вже неодноразово говорилося про те, що закладені в бюджеті параметри не витримують будь-якої критики. Якщо об'єктивно дивитися на речі, то за підсумками поточного року ми, найімовірніше, залишимося в рамках торішніх показників. Тобто зростання ВВП буде на рівні 2,5% із можливими відхиленнями на кілька десятих відсотка в той або інший бік.

Досягнута за підсумками січня—квітня цього року чотиривідсоткова динаміка вселяє оптимізм. Однак, по-перше, ми поки що чітко не прогнозуємо результатів сільськогосподарського року. По-друге, поки що важко оцінити, наскільки вичерпано внутрішні ресурси підприємств. Залишається загроза подальшого зростання вартості енергоносіїв. При цьому не можна виключати падіння цін за основними статтями експорту. Адже коли ціна на енергоносії, а отже, і собівартість продукції зростуть ще більше, а

вартість реалізації, скажімо, хімічної або сталеливарної продукції знизиться, нарощувати виробництво буде надзвичайно важко.

Не додає оптимізму теперішня нестабільна ситуація на світових ринках. На жаль, відкритість нашої економіки перевищує будь-які допустимі межі, оскільки зовнішньоторговельний оборот порівняний із ВВП. А отже, ми залишаємося надзвичайно залежними від зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Тепер щодо інфляції. Наша позиція, зараз я маю на увазі точку зору насамперед нашого інституту, полягає в тому, що за існуючих умов 10-відсотковий рівень інфляції є допустимим і контрольованим, серйозно не загрожуючи економіці країни. Але повторюся, що утримувати її в цих межах у середньостроковій перспективі вдасться лише за умови зниження імпортозалежності, а також обмеження бюджетних витрат, які провокують необгрунтоване зростання доходів населення. У зв'язку з цим найсерйознішим дестабілізуючим моментом може виявитися підписання угоди щодо збільшення заробітної плати на умовах, які висувають профспілки. Зараз украї важливо не лише навести лад із бюджетом, а й домогтися того, щоб співвідношення в зростанні заробітної плати та продуктивності праці повернулося до нормального, економічно обгрунтованого значення.

**Вадим ПЩЕЙКО,
директор департаменту
економічної стратегії Мінекономіки:**

Основні чинники, які справили найбільш позитивний вплив на економіку й створили основні передумови для досягнутих у травні показників, були такими:

— Завдяки зростанню цін на металургійну продукцію поступово поліпшується і ситуація на зовнішніх ринках. Перелом негативної тенденції, що спостерігався в травні, у металургії позначився і на підвищенні реальних показників обробної промисловості. За січень—травень 2006 року валова додана вартість (ВДВ) в обробній промисловості збільшилася на 1,9%, тоді як за підсумками січня—квітня ще спостерігалось скорочення на 0,4%.

— Поступове поновлення в економіці інвестиційної складової насамперед вплинуло на будівництво (зростання на 8,2%). Приріст інвестицій в основний капітал за перший квартал становив 15,9%. Крім того, позитивні зміни відбулися в структурі фінансування інвестицій: разом зі збільшенням на три відсоткові пункти бюджетних коштів майже в 1,8 рази зросла частка інвестицій за рахунок банківських кредитів й інших позик.

Пожвавилось кредитування населенням житлового будівництва (його частка збільшилася на 1,5 в.п.). Позитивна динаміка кредитування (загальний обсяг кредитних вкладень у січні—травні збільшився на 13,7%) супроводжувалась зниженням середньозваженої середньомісячної відсоткової ставки за кредитами у національній валюті (на 0,9 в.п., до 15,3%).

— Збільшення платоспроможного попиту населення в зв'язку зі зростанням його реальних доходів (на 21,4% за січень—квітень), що зумовило збільшення обсягів торгівлі (на 6,7%) і послуг.

— Фінансова стабільність забезпечується в умовах помірної зростання цін (за січень—лютий вони зросли на 2,8%), стабільного курсу гривні до долара США, більш рівномірного фінансування державних витрат в умовах підвищення їхнього рівня (держбюджет за січень—квітень зведено з дефіцитом у 2,5% ВВП порівняно з профіцитом 1,3% ВВП за аналогічний період минулого року).

Однак казати про закріплення тенденції зростання поки ще рано. Існує багато ризиків, як внутрішніх, так і зовнішніх, котрі в другому півріччі можуть стримувати економічне зростання. Крім того, через структурно-інституціональні і політичні чинники залишається нестабільним інвестиційне середовище. Розвиток економіки в таких умовах буде

відбуватися помірними темпами, і за підсумками року приріст ВВП очікується в межах 2,8—3%. Саме такий прогноз було схвалено 1 червня на засіданні урядового комітету з питань економічної політики. Але якщо економіка зможе швидше адаптуватися до нових викликів і зовнішньоекономічна кон'юнктура буде сприятливою, зростання очікується і на рівні 5%. Ми прорахували і песимістичний сценарій, відповідно до якого зростання ВВП буде негативним, десь на рівні одного відсотка.

Серед основних ризиків і негативних тенденцій слід зазначити такі.

По-перше, подальше погіршення балансу зовнішньої торгівлі внаслідок як скорочення обсягів експорту, так і випереджаючого зростання імпорту, у т.ч. через подорожчання його енергетичної складової, а також погіршення торговельних відносин із Росією.

З 1 червня Росія вкотре збільшила експортне мито на нафту для України — до 199,8 дол. США за тонну. Досі залишаються питання щодо ціни на газ. Але це — наслідок загальносвітових тенденцій, до яких Україна має пристосуватися, коли розраховує зберегти загальноєвропейський вектор розвитку.

Неврегульованість торговельних відносин із Росією і збільшення імпорту продовольчих товарів можуть призвести до зниження темпів зростання харчової промисловості внаслідок перенасичення внутрішнього ринку деякими групами товарів як вітчизняного, так і імпортного виробництва (зокрема, м'ясом, молоком і молочною продукцією, яйцями, маслом).

Цього року машинобудівникам доведеться відстоювати свої інтереси як в одержанні енергоносіїв, так і в просуванні своєї продукції на світові ринки. Особливо це стосується продукції авіабудування й енергетичного машинобудування.

По-друге, подорожчання газу на початку року вже позначилося негативно на прибутковості підприємств у першому кварталі. Порівняно з аналогічним періодом минулого року вона зменшилася на 64,7%, а падіння рентабельності становило близько 10%. За умов подальшого зростання цін на газ, збільшення витрат на транспортні перевезення, а також вартості сировинних і трудових ресурсів фінансове становище підприємств продовжить погіршуватися. Брак власних коштів на відновлення основних фондів гальмуватиме інвестиційну діяльність. Крім того, підвищується ризик недовиконання дохідної частини бюджету внаслідок зниження податкових надходжень, передусім податку з прибутку.

По-третє, необхідність зниження собівартості продукції може змусити багато підприємств призупинити виробничий процес для модернізації виробництва. На сьогодні більшість українських металургійних підприємств уже приступили до реалізації довгострокових програм із модернізації виробництва та переходу на енергозберігаючі технології, але їхнє завершення прямо залежить від ціни газу на внутрішньому ринку.

По-четверте, надлишок пропозиції на світовому ринку металопродукції (за рахунок збільшення виробництва в Китаї), що може призвести до зниження цін.

Наші експортні позиції підривають саме китайські конкуренти, і ця тенденція ще себе не вичерпала. Українському металу, за якістю порівнянному з китайським, об'єктивно складно конкурувати на їхньому «полі», враховуючи чимале транспортне плече. 2005 року дешева китайська уже витіснила українську продукцію з власного ринку. 2006-го почали витісняти її з усього регіону. У будь-якому разі, у сегменті відносно простої металопродукції з невисоким ступенем обробки китайський експорт займає «українські ніші» в Індії, Кореї, Тайвані, Тайланді, Малайзії.

У цій ситуації обнадіює те, що ціни на сталеливарну продукцію, ймовірно за все, продовжуватимуть зростати. Тенденції до їхнього збільшення не змінюються вже три

місяці. На думку учасників ринку, підйом триватиме як мінімум до середини липня, та й надалі стабілізація виглядає значно імовірнішою, ніж новий спад.

Високий попит на сталеливарну продукцію, швидше за все, призведе і до зростання котирувань залізорудної сировини як на зовнішньому, так і на внутрішньому українському ринку. Щоправда, існує ймовірність того, що попит на сировину падатиме, а можливості експорту — зменшуватимуться через її низьку якість. За цим показником українська руда програє як бразильській, так і російській. Тому на порядку денному — питання збагачення сировини залізом, тобто модернізації виробничих потужностей комбінатів.

По-н'яте, залишаються високими інфляційні очікування населення і суб'єктів підприємництва через високі ризики ведення бізнесу й інвестування, а також недостатню збалансованість бюджету при зростанні соціальних виплат.

І останнім у переліку, але не за своїм значенням є чинник політичної невизначеності.

Інфляція 2006 року очікується в межах 11—12% (грудень до грудня). А от у середньорічному вимірі, що важливо при розрахунках показників доходів населення і бюджету, інфляція вже абсолютно точно не переступить 10-відсоткову межу.